

A világi változások érintik a nyelvet is. A család szerepe, bár megváltozott az utóbbi évtizedekben, továbbra is nagyon fontos a magatartási és beszédminták mutatózásában. A televízió a mai gyerekek fő információforrása, de a szeretetet, így az anyanyelv szeretetét sem tanítja meg.

A nyelvész feladata, hogy a tiszteletadás nyelvi kellékeire felhívja a társadalom figyelmét.

11. *Standard, regionalitás, provincialitás* (1993.)

A magyar köznyelv a magyar standard, melynek középpontjában a norma áll. A regionális köznyelviség tényét el kell fogadni, de csak a maga hatókörén belül. A nyelvhasználatnak három rétegével kell számolnunk: az alsó: családias, a mindennapi; a középső: a szakmai, ismeretszerzési, közéleti; a felső: a kulturális, publicisztikai, szépirodalmi.

A nemzetiségi körülmények között a középső, a bázis réteg hiányzik, hisz a tanulás, a munka nem az anyanyelven folyik. A normát sok évszázadon át a beszélő közösség alkotta meg. A nemzetiségi beszélőknek sem szabad megengedni a vulgáris, kulturálatlan nyelvhasználatot.

DEME LÁSZLÓ bizonyos kérdéseket ugyanúgy lát, mint negyven évvel ezelőtt: „A helyesség kérdése felvethető az egyes nyelvhasználati formákon (nyelvjárásokon, szakszókincsben, zsargonokon) belül, de nem sok eredménnyel. Ezek öncélú helyességének kora lejárt.”

Pro futuro

Három és fél évtized munkáiból gyűjtötte össze DEME LÁSZLÓ ezt a kötetnyit. Az írásokat nem kellett leporolni, mert olyan korszerűek, időszzerűek, mintha most íródtak volna. Erre legjobb bizonyíték, hogy 2001. július 9-én elhangzott előadásában egy 29 évvel korábbi cikkéből idézett: „A nyelvtan ismerete nem cél, hanem eszköz; a cél a nyelvhasználati készség – képesség fejlesztése, mivelhogy gyermekeinknek életük során használniuk kell a nyelvet, nem felelni belőle. S minthogy e tevékenység közben a tanuló felnőtt életében nem elemezni fog szövegeket, hanem olvasni, visszaadni és alkotni, az iskolai oktatásban is minden fokon és minden résztárgyban tulajdonképpen a szöveg állhatna a középpontban.”

Fogadjuk meg jó szívvel ezeket a tanácsokat!

Décsy Kornélia

Kurtán Zsuzsa: Szakmai nyelvhasználat

Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2003. 290 p.

A szakmai nyelvhasználat, illetve a szakmai kommunikáció anyanyelven és idegen nyelven egyaránt egyre szélesedő, egyre természetesebb és a mindennapjainkat is kitöltő tevékenységgé válik. Ennek több oka és jele is van: a gazdasági és társadalmi mozgások, a munkaformák átalakulása, a globalizációs hatások, az EU-csatlakozás, az informatikai és a technikai fejlődés lendülete és végül, de nem utolsósorban a kommunikációs színte-

rek és szokások változása. Biztosan állítható, hogy ma már a kommunikációs tevékenységünk jelentős hányadát a szakmai nyelvhasználat különböző formáiban, szintjein és stílusváltozataiban valósítjuk meg. Ehhez képest aránytalanul keveset foglalkoznak mind a szakmabeliek, mind pedig a civilek magával a szakmai nyelvhasználat elméleti és gyakorlati szinten egyaránt. A szakmai nyelvhasználat arányváltozása és erősödése már önmagában is igényt és érdeklődést ébreszthet a szerző, KURTÁN ZSUZSA által megírt téma iránt, de ezen kívül egy másik jelentős ok is van a téma aktualitásának és fontosságának hangsúlyozására. A szakmai kommunikációval és annak összes problematikájával kapcsolatban az utóbbi néhány évtizedben számtalan munka született meg – itthon és külföldön –, de ezek többnyire csak részterületekkel foglalkoztak vagy gondolati vonalvezetésük nem adott módot a szakmai kommunikáció teljességének és sokirányú kapcsolatrendszerének áttekintésére.

A szerző olyan összefoglaló, a témát teljesen átláttató művet alkotott, amely régen várt, mondhatni hiánypótló könyv a magyar alkalmazott nyelvészeti, a nyelvpedagógiai, a kommunikációs szakirodalomban és szakterületen egyaránt. E három fő irányon és megközelítési ponton túl több más területet is érint a mű, hiszen témájából fakadóan elméleti vagy általános nyelvészeti szempontokat is kénytelen bedolgozni munkájába, de retorikai vagy szakmai nyelvmuvelési kérdések is előkerülnek. Az összefoglaló, átláttató szándékból és a többszálú szemléletből fakadóan egy olyan enciklopédikus jellegű mű született, amely újabb inspirációkat adhat a szakmai nyelvhasználat foglalkozó kutatóknak, oktatóknak és gyakorlati szakemberek körének egyaránt, de segítséget és tájékozási pontot nyújt bárkinek, aki a szakmai nyelvhasználat kérdéseivel kapcsolatba kerül. Teljesen helytálló és találó tehát az a tömör önjellemzés, amit a szerző az előszóban meg is fogalmaz: „A könyv célja, hogy átfogóan összegezze és rendszerezze a szakmai nyelvhasználatra, a szaknyelvre vonatkozó eddigi kutatásokat és ismereteket; elméleti háttérrel és egyben módszertani eszköztárat is nyújtson a felhasználóknak. ... A feltárt elméleti háttérből kiindulva fokozatosan haladunk a gyakorlat felé.” (11.) Valóban elmondható, hogy a szerző világosan feltárt elméleti háttér alapján halad a gyakorlati kérdések, modellek, szövegek stb., azaz a szakmai nyelvhasználat valósága és konkrét példákon annak megfoghatósága felé. Ez rámutat a könyv újabb erényére, történetesen arra, hogy az elvi, elméleti és gyakorlati részek aránya egészségesen kiegyensúlyozott a műben. Ez a megközelítés igaz a könyv egészére és a fejezetekre nézve is.

A fenti megállapítások és a tematikai sokszínűség bizonyítékként, de az olvasásra csábítás szándékaként is célszerű idézni a tizenegy főfejezetre tagolt mű fejezetcímeit: 1.) Az általános és szakmai nyelvhasználat kérdései; 2.) A szaknyelv fogalma és értelmezései; 3.) A nemzetközi és a magyarországi szaknyelvkutatás áttekintése; 4.) A szakmai nyelvhasználat megnyilvánulása: a szakszöveg; 5.) Szakszövegek elemzése; 6.) Szakszókincs és terminológia; 7.) A szakmai nyelvhasználat sokszínűsége; 8.) A szaknyelvoktatás tervezése; 9.) Szaknyelvoktatási tananyagok és módszerek; 10.) Szaknyelvi vizsgák és értékelési folyamatok; 11.) A szakmai nyelvhasználatot fejlesztő tanár. Ez a tizenegy pontos tematikai rendszerbe tagolt szakmai ív tiszta és világos tartalmi felépítésről, jó szerkesztési elvekről és hibátlan logikáról árulkodik. A fejezetek közül a negyedik és az ötödik – a szakszöveggel foglalkozó – fejezeteket emelném ki, mivel ennek a két résznek szemléletmódjával, szövegtani megközelítésével és terjedelmével az egész műre nézve kihatása van. Ezek a fejezetek jól tükrözik a szerző szövegközpontú felfogá-

sát és témafeldolgozását; itt a különböző elméletek, szemléletmódok (pszicholingvisztikai, kognitív tudományok, pragmatikai, szemantikai stb.) sokoldalú és alapos elemzésének, továbbá ezek szintetizálásának kellő tér jut.

A szerkezetben így egyben a témában való könnyebb eligazodást segítő több didaktikus megoldás is: így például a szigorú decimális beosztás; a világos és tiszta kiemelési rendszerek és szempontok; a definíciók; a fejezeteket felvezető kulcsszavas, kulcsfogalmak témakör kijelölések; a fejezetvégi összefoglalók stb. Ebből a szerkesztési megközelítésből két dolog külön is említésre méltó. Az egyik az, hogy mind a tizenegy fejezetcím alatt közvetlenül megjelenő és tipográfiaiailag is jól kiemelt „Témakörök” című felsoroló, összegző, irányító, figyelemfelhívó rész található; és hogy ezt például is illusztráljuk, ezért az első fejezet ilyen megoldását idézzük: – A kommunikáció mint tranzakció, interakció, cselekvés; – A kommunikáció funkciói, nyelvi kommunikációs modellek; – A nyelvi kommunikáció környezete, kontextusa; – Kommunikációs szituáció, nyelvhasználati szintér, beszédhelyzet; – Szakmai beszélőközösség; – Közös tudás, specializáltság, szakemberek és laikusok; – Szakmai beszédhelyzetek tipologizálása; – Személyközi, szervezetek közötti, kultúraközi kommunikáció. Ez a példasor a korábban említett enciklopédikus meg didaktikus szemléletmódon túl azt is megmutatja, hogy a szerző a könyvcímadó szakmai nyelvhasználat fogalmat tágan és életszerűen értelmezi, megközelítési módja nem szűkül be csak a szoros nyelvi, nyelvészeti szempontokra. Mindez arról is árulkodik, hogy a szerző a szaknyelvet is és a szaknyelvi kommunikációt is bonyolult, összetett és bizonyos értelemben változó fogalomnak tartja, amint ezekről az egyik megfogalmazásában nyilatkozik is a következők szerint: „... a szaknyelv-értelmezésekben nyomon követhető a nyelvészet és társtudományainak fejlődése...; ...a szakmai nyelvhasználat fogalmát úgy értelmezzük, mint valamely szakmai beszélőközösség specifikus célú nyelvhasználatát, amely egyértelműen és világosan tükrözi a valóságnak azt a részét, amellyel az adott terület közönsége foglalkozik, és ezen keretek között a szóbeli és írásbeli kommunikáció jellegzetes megnyilvánulása. Ez a specifikus célú nyelvhasználat interdiszciplináris összefüggések többszintű kölcsönhatásaiban ragadható meg.” (50.) A szerző a fejezetek végén a tömör, „Összefoglalás” című részekben sűríti össze az adott témakörrel a legfontosabb közlendőket, és egyben ezzel elő is készíti a továbblépést a következő fejezetre.

A bibliográfiáról több szempontból is érdemes szólni. A záróbibliográfia mintegy 350 tételt tartalmaz a magyar, az angol, a német, az orosz és az egyéb nyelvű szakirodalomból. Gondos és alapos válogatás, amely utat nyit mind az egészre való tágabb kitekintésre, mind pedig a részletkérdések megközelítésére. Ez utóbbira annál is inkább lehetőség nyílik, mert a szerző az egyes fejezetek végén – nagyon praktikus módon – irányított és válogatott témabibliográfiákat is közöl. Az igényes bibliográfiai szerkesztésen túl egy „Fogalomtár” című egység – ami a záróbibliográfia előtt helyezkedik el – is segíti az eligazodást a témákban, illetve a kritikusabb vagy képlékenyebb fogalmakban. Már korábban említettem az elméleti és a gyakorlati rész kiegyensúlyozottságát. Ez kiegészíthető azzal, hogy a műben mindkét rész bőségesen és szakszerűen van adatolva bibliográfiai, hivatkozási, idézetkezelési, adatkezelési, táblázatkezelési szempontból.

A példaanyag és a példatár kapcsán elmondhatjuk, hogy a magyar és az angol példaanyag – a kétnyelvűség jelenléte – szerencsés szakmai fogás, és jól szolgálja a többnyire anyanyelvi-célnyelvi közegben vagy összefüggésben folyó szaknyelvi kommuni-

káció problémáira való rávezetést, ráismerést, hiszen a szaknyelvi kommunikáció döntően interkulturális szakmai kommunikációként jelenik meg: teljesen vagy részben eltérő nyelvek, részben eltérő hagyományok és részben eltérő szakmai kultúrák között. Azt is elmondhatjuk, hogy a leghasználtabb szakmai (anya)nyelv, az angol példaanyagán és hivatkozási anyagán mindenki számára valószínűleg nyelvileg is érthetőek és értelmezhetőek a példák és az összevetések. Ez az összevető módszer rávilágít számos olyan problémára is, ami a szakmai nyelv és stílus formálói, a szakszókincs alkotói – a különböző szakmák képviselői – számára igen lényegesek.

A mű tematikai, tartalmi, szerkesztési, enciklopédikus és didaktikus erényei azt eredményezték, hogy egy többfunkciós és sokcélú használatra alkalmas mű született, ami szakkönyvként, monográfiaként, tankönyvként, kézikönyvként egyaránt használható. A felhasználó pedig lehet: kutató, oktató, szakfordító, diák, a tudományos-szakmai élet bármely területének képviselője, a szaknyelv bármely használója vagy annak alkotója, sőt a laikus olvasó is megtalálja a maga témáját, résztemáját a könyvben. A könyv tematikus elrendezése és szerkezeti adottságai pedig lehetővé teszik a részolvasást: szakmai, egyéni érdeklődés vagy igény szerint válogatva az önállóan is megálló fejezetek között.

Sturcz Zoltán

Koltay Tibor: A referálás elmélete és gyakorlata

Könyvtári Intézet, Továbbképzés felsőfokon. Budapest, 2003.

Nehéz helyzetben van az a szakember, aki szakterületének többé-kevésbé jól ismert köreit elhagyva, egy számára ismeretlen közegben próbál egy több tudományterületet is érintő, interdiszciplináris kérdéseket bemutató könyvet ismertetni. A szerző már eddigi írásaiban is lehetőleg olyan kérdéseket érintett, melyek a nyelvészet és a könyvtártudomány metszetén mozognak, hol az egyik, hol a másik pontra helyezve a hangsúlyt.

Személyében olyan szakembert ismerhettünk meg, aki szerencsésen ötvözi magában mind az elméleti, mind a pragmatikus megközelítések iránti fogékonyságot.

A tartalomfeltárás ezen területére KOLTAY már az 1980-as években rátalált, és azóta is következetesen kutatja a referálást, a szövegfeldolgozást, és a különböző módszerek leírásával, szabályainak kidolgozásával a feltárás korrekt esélyét adja az olvasó kezébe.¹ A könyv témaválasztása különösen aktuális, hisz többek között az Európai Unió pályázatok között is fontos helyet foglal el az E-content program, melynek két alpontja is foglalkozik a tartalomszolgáltatással². Ehhez szorosan kapcsolhatók a KOLTAY által kutatott témakörök. A szerző olyan munkát ad kezünkbe, amely bár látszólag közismert

---

¹ KOLTAY TIBOR: Annotáció, referátum, rezümé, recenzió = *Könyvtári Híradó*, 31. 1987. 5. 7.

KOLTAY TIBOR: A referálás jövőjéről = *Orvosi Könyvtáros*, 27. 1987. 1/2. 131-135.

KOLTAY TIBOR: Miért nehéz jó referálási instrukciót készíteni? = *Orvosi Könyvtáros*, 28. 1988. 2. 173-179.

KOLTAY TIBOR: Referátumtípusok az Intermedben = *Orvosi Könyvtáros*, 28. 1988. 4. 398-403.

KOLTAY TIBOR: Adalékok a referálás jövőjének problémaköréhez = *Orvosi Könyvtáros*, 29. 1989. 2/3. 251-257. Bibliogr. stb.

² A többnyelvű és multikulturális európai digitális tartalomfejlesztés elősegítése, valamint a digitális tartalomfejlesztés.